

Nagy Adrienn

Zánkay Cornélia a pécsi szakoktatás szolgálatában

„Pécs város egyik legképzettebb hölgye”¹

Bevezetés

A tanulmány célja, hogy bemutassa a 20. századi középfokú pécsi kereskedelmi szakoktatás és a helyi társadalmi élet meghatározó alakja, Zánkay Cornélia munkásságának egyes állomásait. Zánkay Cornélia, vagy ahogy tanítványai hívták, Nelly néni Pécsen magántanulónként érettségizett, majd a Budapesti Tudományegyetemen középiskolai tanári, míg 1913-ban – Pécs városában első nőként – bölcsészdoktori címet szerzett. Az 1911-ben kapuit magániskolaként megnyitó, majd 1912-től nyilvánossági jogot nyert pécsi női felső kereskedelmi iskola óraadó, később rendes tanára, 1920-tól igazgatóhelyettese, majd 1923-tól közel 23 évig igazgatója. A rendelkezésünkre álló elsődleges és másodlagos források elemzése során vizsgálatunk tárgyát képezte a családi környezet feltérképezése: vajon milyen indíttatásból küldi egy, a pályáját írónként kezdő, majd a pécsi királyi törvényszék irodaigazgatójaként folytató hivatalnok mindkét leánygyermekét gimnáziumba, majd a fővárosba egyetemre. Áttekintjük továbbá a kezdetben orvosi pályára készülő, ám végül a tanári hivatást választó Zánkay Cornéliának a pécsi női felső kereskedelmi iskola életében betöltött szerepét: a kereskedelmi leányiskola fejlődését, társadalmi megítélését, a francia gyakorlatorientált szakoktatási modellt példaként tekintő női (szak)oktatásról megfogalmazott elképzeléseit, valamint az országos és helyi szakmai szervezetekben, női egyesületekben való szerepvállalását.

Zánkay Cornélia (1885–1977) családi környezetben

Zánkay Cornélia Antónia Victoria 1885. február 8-án született Pécsen a köztisztviselői állású pécsi kir. törvényszéki irodaigazgató Zánkay Lajos (1859–1930) és a nemesi származású Bereczk Cornélia Jozepha (1859–1940) első gyermekeként.² Mielőtt Zánkay Cornélia szakmai (tanári, közéleti, társadalmi) munkásságát vennénk górcső alá, érdemes megvizsgálnunk az irodalom, a művészetek és a tudományok iránti érdeklődését felkeltő családi környezetet, melyben Cornélia nevelkedett, és amely nagyban meghatározta a világról való gondolkodását. Az irodalom és a művészetek szeretete, valamint azok művelése és egyúttal a család legfiatalabb tagjaival való meg-

1. kép – Zánkay Cornélia

¹ A második szabadtanítási előadása. *Pécsi Lapok*, 1923. november 10. 2.

² KEMPELEN 1911. 122–123.

ismertetése a Zánkay és a Bereczk családban egyaránt fontos volt. Az édesanya, Bereczk Cornélia édesapja, Bereczk Antal (1818–1872)³ kereskedő, földtulajdonos, ügyvéd, Kaposvár polgármestere (1857–1859), testvére, Bereczk Sándor (1856–1945) Kaposvár elismert városi főmérnöke, aki a bécsi képzőművészeti akadémián is tanult, rajongott a művészetekért. Bereczk Sándor számos szakmai egyesület és a helyi társadalmi élet aktív tagjaként egyszerre mind szíven viselte a város oktatásügyét (tagja az elemi iskolák gondnokságának, az iskolaszék alelnöke, a közegészségügyi, valamint a színügyi bizottság tagja) is.⁴ A Bereczk család másik ágán érdemes megemlíteni Bereczk Péter hódmezővásárhelyi gyógyszerészt⁵ és feleségét, Bereczk Péterné Spuller Rózát, akik társadalmi szerepvállalása szintén jelentős volt (közös alapították a Vörös Kereszt kereteiben működő Anya és Csecsemővédő Egyesületet, a szegénysorsú betegek kezelését is biztosító 1902-ben létrejött a Kút völgyi Tüdőszanatóriumot).⁶ A Bereczk család távolabbi ágának nőtagjai közül is többen választották hivatásként a művészetet: Bereczk Kornél⁷ budapesti elemi iskolaigazgató lánya, Bereczk Gizella⁸ rajztanárként végzett, csakúgy mint Bereczk Margit, aki az Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolán szerzett diplomát.⁹

Az apai ág esetében a Zánkay családnévről annyi tudható, hogy 1869-ben Zánkay Lajos édesapja, az evangélikus felekezetű, született Papszt Zsigmond utólag vette fel. A névváltoztatás pontos oka nem ismert, azonban vezetéknevét a születési helye, a Zala megyei Zánka után választotta. Zánkay Cornélia apai nagyapja, Papszt Zsigmond 1812-ben született Zánkán földbirtokos apa gyermekeként. Elemi iskolai tanulmányait Győrben, míg középfokú tanulmányait a soproni evangélikus líceumban végezte, ahol már fiatalon sorra írta verseit és novelláit. 1832-ben a somogy megyei Szökedencsen helyezkedett el tanítóként. A tanítói pályán eltöltött négy év alatt folyamatosan jelentek meg költeményei, írásai a korabeli szépirodalmi lapokban (*Társalkodó, Regélő, Hajnal, Tavasz, Auróra: Hunyad álma, Kérdés és válasz*); a *Honművészb*ben 1836-ban publikálta a *Fellegekhez* című költeményét.¹⁰ Ám irodalmi szárnypróbálgatásai Sabjái Posgay Mariával (1826–1905) kötött házasságát követően lezárultak, gazdasági pályára lépett, a család megélhetését biztosítandó 1836-ban Inkey János iharosberényi birtokán uradalmi gondozó lett. 1871-ben megyei árvaszéki számvevőként Kaposvárra költözött, hogy nyolc gyermekét, köztük Zánkay Lajost iskoláztatni tudja. Zánkay Zsigmond 1898-ban Kaposváron halt meg, azaz még megélte Cornélia gyermekkorát.¹¹

³ Bereczk család címeres levelét 1615-ben nyerte el II. Mátyástól. „Somogy vármegyében első ősük Lukács volt, akit 1724-ben fiaival együtt, mint régi birtokosokat, nemeseknek ismert el a nemességvizsgáló bizottság. A család ekkor még Böröcz, illetve Berecz alakban írta a nevét. Ferenc és György 1744-ben vidi birtokukra nádori adományt szereztek. Az így Nemesviden birtokos család egyik ága 1840 körül költözött be Kaposvárra.” GÖZSY – GÖZSYNÉ 2000. 72.

⁴ VARGA 2004. 457.; BERECK 1925. 92.

⁵ ROSZTÓCZYNÉ 2012. 75–85.

⁶ ROSZTÓCZYNÉ 2011. 83.

⁷ Bereczk Kornél *Őszi napsütés* című vízfestményét a Magyar Akvarell és Pasztellfestők Egyesülete beválasztotta a Milánóban kiállítandó festmények sorába. NEMZETI SZALON 1925. 403.

⁸ PILCH 1926. 57.

⁹ VÁRDAI 1922. 29.

¹⁰ SZINNYEI 1905. 390–391.

¹¹ Zánkay Zsigmond gyermekei közül Gyula (1847–1896) a teológia doktora (1869-ben szentelték fel, kápolnán Bécsben, majd teológiai tanár a veszprémi papnevelő intézetben), Gusztáv ügyvéd, Aladár jogász (kapos-

Zánkay Cornélia édesapja, Zánkay Lajos Imre Lénárt néven 1850. október 23-án Látványban született. Pályáját 1873-ban a kaposvári járásbírószágon írnokként kezdte, majd 1876-ban irodatiszt, 1883-tól veszprémi törvényszéki irodaigazgató. 1884 februárjában Bereczk Cornéliával kötött házasságát¹² követően röviddel Pécsre költözött, ahol a pécsi kir. törvényszék irodaigazgatójaként dolgozott 1914-ben történt nyugdíjba vonulásáig. Pécs városának megbecsült polgára volt, a bíróságon eltöltött 40 éves munkásságát méltató ünnepségről a helyi lapok is beszámoltak. 1914-ben Báró Burián István, az öfelsége személye körüli miniszter, koronás arany érdemkeresztet adományozott számára.¹³ Zánkay Lajos négy gyermeke közül csak az első két leány, Cornélia és Olga¹⁴ (1894–1970) élte meg a felnőttkort, a két fiú, Aurél (1898–1902) és Lajos (?) gyermekként meghaltak. Zánkay Lajos az otthon látott családi hagyományt folytatva nagy gondot fordított gyermekei iskoláztatására, mivel fiai nem voltak, így leányait részesítette a korszakban korántsem megszokott módon a közép- és felsőfokú tanulmányokban. Leányai a pécsi Miasszonyunk Női Kanonokrend tanintézetében kezdték tanulmányaikat,¹⁵ melyet középfokon magántanulónaként a pécsi ciszterci főgimnáziumban folytattak, ahol Cornélia 1906-ban, míg Olga 1913-ban érettségizett. A gimnáziumi tanulmányait kiváló eredménnyel záró Cornélia az iskolai értesítő tanúsága szerint orvosi pályára készült,¹⁶ ám végül valószínűleg érvényt szerezve valós érdeklődésének, a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára nyert felvételt, ahol magyar és történelem szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. Arról nincs megbízható információnk, miért döntött végül a tanári hivatás mellett, annyi bizonyos, hogy a választott pálya nem állt távol a nagyapja, Zánkay Zsigmond irodalom és művészetek iránti érdeklődésétől, amely már korai gyermekéveiben is megmutatkozott. A polgári iskolában Futima Sarolta¹⁷ tanítványaként rendszeresen szavalt és színdarabokban szerepelt az iskolai rendezvényeken, zongoraversenyeken vett részt, tehetségét a korabeli lapok is megemlégették, csakúgy, mint iskolaigazgatóként tartott előadásainak választékos, inspiráló stílusát.¹⁸ Ez utóbbiak egyikén a *Pécsi Napló* munkatársa a következőképpen fogalmazott: „Hogy e szép szavak, a költői finomságu gondolatok mily hatást váltottak ki, az elképzelhető. Zánkay Kornélia dr. helyesen tenné, ha beszédét a magyar nőknek szánt szózat formájában valamely folyóiratban hozzáférhetővé tenné. Mert, hogy súlyos és meghallgatásra érdemes mondanivalói vannak”.¹⁹

vári aljegyző, pécsi királyi ítélőtábla, járásbíró), Zsigmond polgári iskolai tanár (Nagykanizsa) volt, valamint Gizella háztartásbeli. DOMOKOSNÉ 2014. 27.; SZINNYEI 1905. 390–391.; SOMOGYVÁRMEGYE ALMANACHJA 1908. 35., 113.; TUDOMÁNYEGYETEM ALMANACHJA, 1879. 96.; TUDOMÁNYEGYETEM ALMANACHJA 1884. 113.; KOTNYEK 1978. 155.

¹² Hymen. *Fővárosi Lapok*, 1884. december 2. 1826.

¹³ A pécsi törvényszéki irodaigazgató kitüntetése. *Pécsi Napló*, 1914. október 24. 4.; Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1914. október 23. 1.

¹⁴ Zánkay Olga Edith Mária néven 1894. február 27-én Pécsen született.

¹⁵ Zánkay Olga az 1907-ben megnyíló felső leányiskolában tanult, míg Cornélia a városi polgári leányiskolában kezdte középfokú tanulmányait. A Miasszonyunk Női Kanonokrend pécsi iskoláinak fejlődését lásd TAKÁCS 2017. 63–74.

¹⁶ Vass 1906. 108.

¹⁷ Futima Sarolta (1867–1947) 1885-től a városi polgári leányiskola tanára, majd igazgatója, 1926-tól a pécsi ipari leányiskola igazgatója. Lásd bővebben ÁRVAI 2016. 44., 47., 49., 182–183.

¹⁸ Iskolai ünnepélyek. *Pécsi Napló*, 1905. április 20. 3.; A Pécsi Kath. Kör felolvasóestje. *Pécsi Közlöny*, 1905. március 23. 3.

¹⁹ Egy iskolai ünnepélyhez. *Pécsi Napló*, 1926. március 19. 5.

Zánkay Cornélia 1912-től csatlakozott az ekkor már nyilvánossági joggal felruházott, három évfolyamos, városi fenntartású, államilag segélyezett pécsi kereskedelmi tanintézet tanári karának nyelvi tanszékéhez, ahol a női iskola helyettes tanáraként magyar nyelvet és történelemet, valamint német nyelvet tanított, ugyanis az állás betöltésének feltétele volt, hogy német nyelvből két év alatt képesítést szerezzen,²⁰ majd 1915-ben rendes tanári kinevezést nyert. Mindeközben 1913-ban a Budapesti Tudományegyetemen bölcsész-doktori címet szerzett (*Kazinczy Ferenc művelődéstörténeti jelentősége* című értekezésével), melyről 1913. június 29-én a *Pécsi Napló* és a *Dunántúl* is beszámolt, bemutatva Pécs város első női Phil. doktorát.²¹ A sikeres felsőfokú tanulmányokat tekintve példáját testvére, Olga is követte, aki az érettségit követően felvételt nyert a korábban Cornélia vagy esetleg a családfő, Zánkay Lajos által lányai számára választott Budapesti Tudományegyetem Orvostudományi Karára, ahol 1924-ben sikeres záróvizsgát tett. Dr. Zánkay Olga a fővárosi tanulmányok után visszatért Pécsre, majd 1931-től Pécsváradon (az Inczedy Dénes utca 3. sz. alatti) szemorvosi magánrendelőjében fogadta a betegeket.²²

Zánkay Cornélia már betöltötte a 40. életévét, amikor 1927 szeptemberében a pécsi székesegyházban házasságot kötött Szőke Hugó biztosítótársasági magántisztviselővel, így lett Szőke Hugóné dr. Zánkay Cornélia.²³ A házasságból gyermek nem született. Szőke Hugó Stoffer Hugó néven, Stoffer János pécsi magántisztviselő első fiaként a Baranya megyei Szászváron született, nevét 1906-ban módosította Stofflerről Szőkére.²⁴ Középfokú tanulmányait 1889 és 1894 között a bonyhádi evangélikus algimnáziumban végezte. Szőke Hugó apjához és testvéréhez, Jánoshoz hasonlóan magán pénzügyi tisztviselőként dolgozott az Első Magyar Általános Biztosító Társaság pécsi főügynökségnél, ahol 23 évet töltött, ebből hét esztendő annak vezetőjeként, majd 1923 áprilisában kinevezték a Dunántúl Nemzeti Általános Biztosító Rt. délmagyarországi fiókjának (Baranya és Tolna megye) vezetőjévé, továbbá a Gazdák Biztosító Szövetkezetének pécsi főnökhelyettese volt.²⁵ Amíg Zánkay Cornélia szabadidejét – amint azt a későbbiekben látni fogjuk – a jótékonyági, női és egyéb karitatív társadalmi szervezetekben való tevékenységgel töltötte, addig a helyi gazdasági, pénzügyi élet szereplőivel jó kapcsolatot ápoló férje a családi hagyományt követve a vadászatnak hódolt, míg a nyár egy részét közösen a harkányi nyaralójukban töltötték, amiről a pécsi lapok is rendszerint beszámoltak.²⁶

A pécsi középfokú kereskedelmi szakoktatás megszervezése a 19. század második felében

A 19. század második felében Magyarország gazdaságának tőkés átalakulása, elsősorban a mezőgazdaság fejlődése magával hozta az infrastruktúra (vasútépítés), a hitelrendszer, az élelmiszeripar, a malomipar és egyéb ágazatok kiépülését, növekedését, valamint a ke-

²⁰ A pécsi felső kereskedelmi iskola tanári testületének kiegészítése. *Pécsi Napló*, 1912. augusztus 30. 3.

²¹ Női bölcsészettudor. *Pécsi Napló*, 1913. június 29. 7.; A pécsi törvényszéki irodaigazgató jubileuma. *Dunántúl*, 1913. április 8. 4.

²² Orvosi hír. *Pécsi Napló*, 1931. augusztus 9. 6.

²³ Házasság. *Dunántúl*, 1927. szeptember 3. 5.; Házasságkötések. *Pécsi Napló*, 1927. szeptember 4. 8.

²⁴ Névváltoztatás. *Az Újság*, 1906. november 14. 29.

²⁵ Kinevezés. *Dunántúl*, 1923. április 15. 4.

²⁶ Nyaraló pécsiek. *Dunántúl*, 1930. augusztus 15. 2.

reszkedelmi hálózat bővülését.²⁷ E modernizációs folyamat a Dél-Dunántúlon, a baranyai megyeszékhely ipari, kereskedelmi, közlekedési és egyúttal kulturális központjában, Pécs városában hatványozottan érezte hatását. A Dél-Dunántúl leggyorsabban fejlődő városa, Pécs az urbanizáció és a népességszám tekintetében nemcsak regionális, hanem országos viszonylatban is jelentős eredményeket tudott felmutatni. Pécs lakosságszáma 1850 és 1910 között – részben a bevándorlásoknak is köszönhetően – háromszorosára növekedett, ami egyúttal az ipar, a kereskedelem és a szénbányászat fejlődését, valamint a társadalmi szerkezet átalakulását is eredményezte.²⁸ Az első világháború időszakában megtorpant a gazdasági fejlődés, a polgári gazdaság háborús gazdasággá vált.²⁹ A háborúba behívott férfiak helyére számos iparágban női munkaerő került. Ez utóbbi és az átformálódó társadalmi munkamegosztás eredményeként Pécs városában is egyre több nő kényszerült arra, hogy kilépjen a munkaerőpiacra, azonban a nőknek a modern szektorokban való elhelyezkedését nagyban megnehezítette, hogy differenciált képzést nyújtó ipari és kereskedelmi szakoktatási hálózat kiépítésére az első világháború előtt országos szinten sem került sor.³⁰ A modern gazdaság kibontakozásával, a társadalmi szerkezet átalakulásával párhuzamosan a fokozatosan növekvő polgári, elsősorban iparos, kereskedő réteg részéről megfogalmazódott az igény az alsófokú, valamint a gyakorlati életben azonnal hasznosítható tudást adó középfokú szakiskolák iránt.

Pécs városában a kereskedelmi szakoktatás megszervezése a 19. század második felében vette kezdetét. Porges Ede (1819–1904) okleveles mérnök, főreáliskolai tanár, a pécsi izraelita mintafőelemi tanoda igazgatója 1875. október 30-án nyitotta meg három évfolyamos, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) által nyilvánossági joggal felruházott közép(fokú) kereskedelmi iskoláját.³¹ Az intézmény évtizedeken keresztül – eleinte az alacsony tanulói létszáma, majd a hiányos infrastruktúra okán – komoly anyagi nehézségekkel küzdött. Az iskola ügyét 1905-től a neves pécsi Hamerli-dinasztia leszármazottja, a szállodatulajdonos, kesztyűgyáros, a pécsi kereskedelmi élet elismert alakja, Hamerli Imre karolta fel. Hamerli 34 kamarai tag aláírásával az iskola helyzetét összegző indítványt nyújtott be a Pécsi Kereskedelmi és Iparkamarához, kérelmezve, hogy az 1906/07. tanévtől kezdeményezzék az iskola városi tulajdonba vételét.³² Végül az 1908 júliusában összehívott rendkívüli városi közgyűlés egyhangúan megszavazta a magánfenntartású iskola 1908. augusztus 1-jétől városi fenntartásba történő vételét, melynek eredményeként 1908-tól Államilag Segélyezett Pécsi Városi Felső Kereskedelmi Iskola és vele kapcsolatos Női Kereskedelmi Tanfolyam néven működött tovább.

A pécsi női kereskedelmi tanfolyam és leányiskola megnyitása

A fentiekben említett magánfenntartású fiú kereskedelmi iskolával kapcsolatosan működő, az 1891-ben kapuit megnyitó pécsi női kereskedelmi tanfolyam az 1908/09. tanévtől a VKM 1909. évi 88.585. sz. alatt kelt határozata értelmében szintén Pécs város fenntartá-

²⁷ KATUS 2012. 428.

²⁸ KATUS 1995. 40–43., továbbá Pécs dualizmus kori fejlődését lásd bővebben PILKHOFER – KAPOSÍ 2017.

²⁹ KAPOSÍ 2014. 28.

³⁰ Pécs város leányainak a munkaerőpiacra való kilépésének nehézségeit lásd bővebben ÁRVAI 2016. 28–30.

³¹ KOVÁCS 1977., továbbá a kereskedelmi iskola sorsának alakulását lásd bővebben NAGY 2019. 94.

³² CZINK 1909. 34.

sába került.³³ A város a tanfolyam igazgatását Vörös Mihályra bízta, míg a női felügyeletét Újvári Kamilla, a polgári leányiskola igazgatója látta el.³⁴ Az 1909 őszén 45 fővel induló 10 hónapos pécsi női kereskedelmi szaktanfolyam tandíja 200 korona volt.³⁵ A kereskedelmi tanfolyami képzést az 1911. évi július 13-án kelt 86.287. sz. rendelettel módosították.³⁶ A női kereskedelmi tanfolyam időtartama ettől kezdve egy iskolai évre terjedt ki.³⁷ A felvétel feltétele a polgári, felsőbb leányiskola vagy a leánygimnázium négy osztályának sikeres elvégzése volt. Ez utóbbi rendelet értelmében, azoknak, akik a tanfolyamot sikeresen befejezték és szerették volna tovább bővíteni ismereteiket, úgy elméletben, mint gyakorlatban, továbbképző előadásokat és gyakorlatokat kellett szervezni. E továbbképző tanfolyam, valamint az 1910-es években a szegedi kereskedelmi iskola körüli koedukációs vita³⁸ kapcsán vetődött fel Pécsen egy önálló, három évfolyamos, érettségit adó női felső kereskedelmi iskola megnyitásának gondolata.³⁹

A pécsi női kereskedelmi iskola megnyitását a VKM az 1911. évi 14.7094. sz. alatt kelt rendeletével engedélyezte, azonban mire az engedély megérkezett, már lezajlott a tanulmányaikat középfokon folytatni kívánó, elsősorban polgári iskolát végzett tanulók iskolai beiratkozása, ráadásul az iskola a szeptemberi tanévkezdés feltételeit nem tudta biztosítani. Bár az előzetes felmérések szerint nagy volt az érdeklődés az iskola iránt, az őszi hirdetésből adódóan alsó osztályába csak 18 fő jelentkezett, ami nem biztosított megfelelő anyagi fedezetet. Végül a kereskedelmi iskola felügyelő bizottságának engedélyével 1911. október 2-án a kereskedelmi leányiskola, mint magánintézet nyitotta meg kapuit a szigeti külvárosi népiskola egyik tantermében. A beiratkozott lányok, mint a fiú kereskedelmi iskola magántanulói tettek az év végén rendes vizsgát.⁴⁰

Az 1912/13. tanév jelentős változást hozott a pécsi kereskedelmi tanintézet életében, amely a három évfolyamos fiúiskola, az egy évfolyamos női kereskedelmi szaktanfolyam mellett, a fentiekben jelzett VKM-rendelet értelmében megnyitotta a női felső kereskedelmi iskoláját is, mely a Dunántúl első érettségit adó, középfokú női szakiskolájaként kezdte meg működését.⁴¹ Az iskola női felügyeletét Futima Sarolta polgári leányiskolai tanárnő látta el, míg az iskola egyetlen, helyettesi státusban alkalmazott óraadó női tanára, a magyar és német nyelvet, valamint a történelem tantárgyat tanító Zánkay Cornélia

33 NAGYNÉ SZEGVÁRI 1969. 36., továbbá a 19–20. század fordulóján Pécs városában működő középfokú leányiskolák vázlatos áttekintését lásd ÁRVAI 2016. 41–51.

34 MNL BML VIII. 56. 1. d. 38/1910. Pécs szabad kir. város törvényhozási bizottságának határozata a pécsi női kereskedelmi tanfolyamon alkalmazandó tanerő és női felügyelő tárgyában.

35 MNL BML VIII. 56. 1. d. 40/1910. Vörös Mihály igazgató iparoktatási főigazgatónak küldött jelentése a pécsi városi női kereskedelmi tanfolyam növendékeiről.

36 A NŐI KERESKEDELMI SZAKTANFOLYAMOK 1911. 3., illetve VINCZE 1937. 72.

37 A női kereskedelmi tanfolyamok megszervezését és szabályozásának kérdését lásd bővebben NAGY 2014. 255–260.; NAGY 2011a. 100–102.; NAGY 2011b.

38 Lásd bővebben NAGY 2014. 264–265.

39 A kereskedelmi leányiskola megnyitása tárgyában a Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara által a VKM-nek benyújtott javaslatot lásd az 1. számú mellékletben.

40 A pécsi felső női keresk. iskola. *Pécsi Napló*, 1911. október 1. 7.

41 MNL BML VIII. 56. 1. d. 477/1912. Pécs szabad királyi város törvényhatósági bizottságának 1912. június 17–18-án tartott közgyűlés során kelt jegyzőkönyve.

középiskolai tanár volt, aki ebben a Günther Károly⁴² által is megfogalmazott igen haladó gondolatok mentén megszervezett leányiskolában kezdte tanári pályáját.

A pécsi kereskedelmi tanintézet 1913/14. tanévben egy újonnan épített (Gyár utca, Dischka Győző utca, Eötvös utca által határolt) kétemeletes, a szakoktatás minden szükséges igényét kielégítő épületbe költözött, ahol a női iskola is helyet kapott.⁴³ Azonban röviddel a költözést követően, az első világháború alatt az épületet át kellett adni a halicsi katonai kórháznak, majd az 1918/19-es tanévtől a város szerb megszállásával az iskola életében három nehéz esztendő vette kezdetét. A szerb megszállást követően a város az iskola épületét a Pozsonyból távozni kényszerülő, 1923-ban Pécsen elhelyezett, rövidesen költöző Erzsébet Tudományegyetem részére engedte át, így a kereskedelmi intézet átmenetileg a községi polgári leányiskola (Mária utca) földszintjén nyert ideiglenes elhelyezést, mely az elkövetkező két évtizedre túlszűfolt, levegőtlen, a szakiskolai képzésnek kevésbé megfelelő körülmények közé kényszerítette az iskola tanárait és tanulóit. E problémát Zánkay Cornélia igazgatónőnek sem sikerült orvosolni, aki személyes kudarcként élte meg, hogy vezetése alatt az iskola nem kapott önálló épületet.

Az 1920. évi 72.000. sz. VKM-rendelet⁴⁴ értelmében az 1920/21. tanévtől a pécsi női felső kereskedelmi iskola is négy évfolyamossá vált, melynek alsó tagozata a kereskedelmi, míg felső közgazdasági tagozata a széles tudásbázist igénylő, határokon átívelő kereskedelmi és közgazdasági pályákra készített fel.⁴⁵

Dr. Zánkay Cornélia mint az önálló pécsi női felső kereskedelmi iskola igazgatója (1922–1946)

Az 1922/23. tanév egy új korszak kezdetét jelentette a női iskola életében, ugyanis az iskola épületének az egyetem részére történő átadása után, az addig közös igazgatás alatt működő fiú és női kereskedelmi iskola szétvált, mely egyúttal önálló vezetést is igényelt. Az igazgatói teendőket 1922 őszétől az alapítás óta az iskolában tanító, majd 1920/21-től igazgatóhelyettesi minőségben ott dolgozó Dr. Zánkay Cornélia⁴⁶ látta el, akinek megbízotti kinevezését az iskola felügyelőbizottsága és a város pályázat kiírása nélkül, egyhangú-

2. kép – Pécsi felső kereskedelmi iskola (Várdy Antal utca, 1913–1922)

⁴² A pécsi női felső kereskedelmi iskola megnyitása kapcsán Günther Károly kereskedelmi és iparkamarai titkár véleményét lásd bővebben a 2. számú mellékletben.

⁴³ A szakoktatás korabeli igényeinek megfelelő új épület szükségleteit és a megvalósítást biztosító költségvetést Schindler József igazgató a városi felső kereskedelmi iskolabizottság felkérésére jelentés formájában 1912. február 24-én összegezte: MNL BML VIII. 56. 1. d. 32/1912.

⁴⁴ A női felső kereskedelmi iskolák két világháború közötti szabályozását (tantervek) lásd bővebben NAGY 2014. 26–32.

⁴⁵ ZÁNKAY 1923. 4.

⁴⁶ MNL BML VIII. 56. 1. d. 20/1921. Jegyzőkönyv a pécsi városi felső kereskedelmi iskola igazgatóbizottságának 1921. szeptember 29-én tartott üléséről.

lag támogatta.⁴⁷ 1922 szeptemberében alig száradt meg a tinta Zánkay Cornélia kinevezésén, amikor 60 ezer korona plusz kiadást jelentő, párhuzamos első osztály indításáért való lobbizása során hosszas vitát folytatott Pintér Ferenc polgármester-helyetttel. 1922/23 tanévben 60 fő jelentkezett az iskolába, mely létszámra Zánkay mindenképpen biztosítani kívánta a beiratkozást, akár anyagi támogatás híján is, ha kell, egy tanteremben elhelyezve a 60 tanuló. Ez utóbbit indokolta, hogy az iskola 1922 elején a költségvetését 480 ezer korona deficittel zárta,⁴⁸ amit a tandíj (100%-os emelés, tisztviselőknek 1000, többieknek 4000 korona) és a tanulói létszám emelésével próbált csökkenteni, végül a város támogatta két első osztály indítását.⁴⁹

Zánkay Cornélia a kezdetektől szívügyének tekintette a fentiekben már említett, országos szinten az 1920-as évek közepén megszüntetett tagozati rendszer (kereskedelmi és közgazdasági) fenntartását, mely figyelembe vette a kereskedelmi alkalmazottaktól kívánt eltérő felkészültséget, valamint a tanulók különböző képességeit és eltérő anyagi helyzetét. Ugyanis meggyőződése volt, hogy ha szélesebb társadalmi réteget akarnak elérni, fontos, hogy már két év után olyan bizonyítványt adjanak tanítványaiknak, mellyel akár azonnal kiléphetnek a munkaerőpiacra, míg a jó tanulmányi eredménnyel rendelkező lányukat felső tagozaton is taníttatni kívánó szülők gyermekei számára az érettségi is elérhető legyen. A második év végén tanulmányaikat befejező tanulók osztálybizonyítvány helyett igazoló bizonyítványt kaptak. A francia szakoktatási modellt példaként tekintő Zánkay a tagozati rendszer első két évében különös figyelmet fordított a gyakorlati képzés megszervezésére, a továbbiakban még említésre kerülő szakmai kirándulások mellett, kapcsolati rendszerét segítségül hívva, igyekezett a lányokat kereskedelmi, ipari vállalkozásoknál gyakorlatra elhelyezni.⁵⁰ Zánkay a hosszabb tanulmányi időt Párizsban és Grenoble-ban töltő, 1917-től már az iskolában tanító, 1923-tól igazgatóhelyettesi feladatokat ellátó Gyuris Gizellával tanulmányozta a gyakorlatorientált francia kereskedelmi szakoktatási rendszert.⁵¹ Itt azonban érdemes megjegyezni, hogy bár Zánkay elképzelése igen előremutató volt, azonban tudvalevő, hogy a korabeli munkaerőpiac szereplői nem igen tudtak különbséget tenni a különböző néven, képzési idővel és eltérő bizonyítványokat kibocsátó 6–8–10 hónapos kereskedelmi tanfolyamok, a három, négy évfolyamos önálló és polgárival kapcsolatos kereskedelmi iskolák vagy éppen a kereskedelmi akadémiák között. Tehát a rövidebb, két évfolyamos képzési idő valószínűleg nem könnyítette meg a nők számára a

47 Négyosztályú lesz a pécsi kereskedelmi iskola. *Dunántúl*, 1920. július 31. 1.; A felső női kereskedelmi iskola igazgatónőt kapott. *Pécsi Lapok*, 1923. november 6. 3.

48 Száz százalékos tandíjemelés a kereskedelmi iskolában. *Dunántúl*, 1922. november 21. 3.

49 Felsőkereskedelmi iskola igazgató bizottsága. *Dunántúl*, 1922. szeptember 1. 2.; A pécsi városi felső kereskedelmi iskola. *Pécsi Lapok*, 1922. szeptember 1. 2.

50 A francia kereskedelmi iskolák képzési rendszerét lásd bővebben NAGY 2014. 42–45., 253–255.; NAGY 2013.

51 Galsai Pongrácné Gyuris Gizella (1885–1955) Szigetváron született, polgári iskolai tanulmányait a pécsi Miasszonyunkról Nevezett Női Kanonok Szerzetesrend Római Katolikus Polgári Leányiskolájában kezdte, majd a tanítónőképzőben folytatta, ahol polgári iskolai tanári és tornatanítói diplomát szerzett, 1918-ban a pécsi ciszterci gimnázium magántanulójaként érettségizett. 1924-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem német–francia szakán középiskolai tanári oklevelet szerzett, 1930-ban Pécsen doktorált. 1917-től a felső kereskedelmi iskola helyettes, később rendes nyelvtanára, 1928/29-től igazgatóhelyettesi tisztséget töltött be, végül 1943-tól az ipari leányközépiskola alapító igazgatója. Lásd bővebben ÁRVAI 2016. 48., 50., 86., 186–187.

kereskedelmi, illetve a többségük által vágyott tisztviselői pályán való elhelyezkedést.⁵²

Az 1930-as évek közepén megváltozó oktatáspolitikai környezetben is kitartott Zánkay a szakoktatás kapcsán korábban megfogalmazott gyakorlatorientált, készségeket, képességeket fejlesztő képzési rendszer mellett. Zánkay Cornélia és Lénárt Franciska⁵³, a kereskedelmi iskola rendes tanára az intézmény célját következőképpen fogalmazta meg: „*általános műveltséggel rendelkező szakembereket akarunk képezni.*”⁵⁴ Az általános

3. kép – Dr. Zánkay Cornélia íróasztalánál a Mária utcában

műveltség bázisa a formális képzés, mely magában foglalja a képességek fejlesztését, azaz a szellemi élet egészének és a lelki élet megnyilvánulásának fejlesztését, „*kiterjed az ember intelligenciájára, értelmi életére és akarati aktusaira, amelyek keretet alkotnak a mai élet sokrétű műveltségtartalmának befogadására.*”⁵⁵ A középiskola feladata Lénárt szerint ennek a keretnek a megadása, és ez a feladat azonos a kereskedelmi iskoláéval. Elengedhetetlenül szükségesek a formálisan képző, gondolkodásra sarkalló tárgyak, mint a matematika, a nyelvtan és a rokon tudományok, míg azonban a középiskola további célja az előkészítés valamely tudományos pályára, addig a kereskedelmi már nem előkészít, hanem gyakorlati-gazdasági irányban teljes egészében kíván képezni, itt tehát el kell térni a középiskolának mind módszerétől, mind tárgyi tartalmától. Tehát a tudományok eredményeit nem tudományos módszerekkel, hanem gyakorlati módon kell a tanulókkal megismertetni.⁵⁶ A tanulók képességeit, készségeit fejlesztő – a fentiekben összegzett – pedagógiai szemlélet alapján, már nem meglepő, hogy Zánkay nyitott volt a legújabb tanítási és nevelési módszerek megismerése iránt, többek között tanulmányozta az Új Iskola nevelési, filozófiai rendszerét. Ez utóbbi nemzetközi és hazai működésének történetét – valószínűleg Zánkay felkérésére – (Zupancsicsné) Farkas Lenke⁵⁷ német–francia szakos tanárnő egy rövid ta-

⁵² A nők kereskedelmi végzettséggel való munkaerőpiaci elhelyezkedését lásd bővebben NAGY 2014.

⁵³ Lénárt Franciska (1895–1944) Budapesten született 1895. augusztus 10-én Lefkovich Manó asztalos és Strasser Cecilia házaságából. A négy polgári iskola elvégzése után a IV. kerületi Felsőbb Leányiskola és Leánygimnáziumban érettségizett, majd 1918-ban a Pázmány Péter Tudományegyetemen középiskolai tanári, majd felső kereskedelmi iskolai oklevelet (mennysiségtan, kereskedelmi és politikai számtan) szerzett. A pécsi női kereskedelmi iskolában matematikát, természettant, mennysiségtant, kereskedelmi számtant és olasz nyelvet oktatott. A Kereskedelmi Iskolai Tanárok Egyesületének rendes tagja, a Corvin Mátyás Egyesület, a Természettudományi Társaság, a Pázmány Péter Tudományegyetem Végzetek Szövetségének, valamint a perugiai Univerzitá per Stranieri magyarországi levelező tagja volt. (ZÁNKAY 1935. 13.) Lénárt Franciska életútját lásd bővebben SURJÁN 2000. 73–90.

⁵⁴ ZÁNKAY 1936. 3.

⁵⁵ ZÁNKAY 1936. 3.

⁵⁶ Lásd bővebben a 3. számú mellékletben.

⁵⁷ Zupancsicsné Farkas Lenke német–francia szakos középiskolai tanár, 1916-ban oklevele megszerzése után helyettes tanárként nyert felvételt a kereskedelmi iskolába, majd 1917-ben véglegesítették, 1925-ben Párizsban bővítette nyelvtudását, rendszeresen tartott szabadlíceumi előadásokat, 1946-tól az iskola igazgatója. 1919 júliusában házasságot kötött Zupancsics (Zoltán) Vilmostal (gordonkaművész, zenetanár, karmester, 1912-től a Pécsi Városi Zeneiskola igazgatója, a Pécsi Dalárda és a Zenekedvelők Egyesülete karmestere és a

nulmány formájában az iskolai értesítőjében is összefoglalta az alábbiakat hangsúlyozva és egyúttal útmutatóként szánva tanártársainak:

„Az Új Iskola három célt tűz ki: a minimális tudásanyag közlését, a szociális nevelést és minden lehetőség megadását az egyéniség szabad kifejlődésére. Ha a tanító művészete ki tudja csalni a gyermekből a szunnyadó képességeket, a gyermek lelke teremtmény alkotással felel. A tanító művészetére vár az is, hogy a gyengébb tehetségűek szerényebb teljesítményeit beleillessze a kollektív munka egészébe. Az új iskola nem száraz adatgyűjtést, nem lélektelen adathalmazt tűz célul maga elé, (...) alkalmat lehetőséget nyújt az alkotásra, nem versengésre, nem elkülönülésre buzdít, hanem szerves együttműködésre, (...) nem vizsgára tanulás a fő, hanem az átélés az élet céljaiért.”⁵⁸

Az iskola céljaként 1938-ban megfogalmazott, az egyént a közösségnek alárendelő szociális nevelés – a gyermeket, az ifjút társadalmi lénné nevelni – kapcsán is hangsúly helyezett a gyakorlati képzésre, melyet Lénárt Franciska a következőképpen fogalmazott meg:

„Iskolánk szelleme és tananyaga, lehetővé teszi, hogy ezeknek mindkét irányba eleget tegyünk: az oktatás a kérdés tárgyi részét ismerteti, a nevelés pedig a szellemi részt meríti ki. (...) Iskolánk a gyakorlati életre készíti fel az ifjúságot (...). A családban a nő ösztönös érzései vezetnek és készítik arra, hogy a legkisebb közösség a család érdekeit, a maga egyéni érdekei fölé helyezze. A kenyérkereső pályán működő nőnek azonban, tudatosan kell előkészülnie arra, hogy társadalmi lénné alakítsa ki magát, sőt mivel a tudás kötelez, hatáskörében oktató, sokszor valóságos missziós munkát végezzen.”⁵⁹

Zánkay Cornélia nagy hangsúlyt helyezett az iskola gyakorlati képzésének megerősítésére, melyben az iskola felügyeleti bizottságának tagjai⁶⁰ is támogatták. Az iskola rendszeresen szervezett kirándulásokat a gyakorlati kereskedelmi élet megismerését segítő környező (Pécs, Siklós, Harkány, Szigetvár) és távolabbi (Budapest, Sopron, Mariazell, Burgenland, Bécs, Olaszország) gyárakba és kereskedésekbe. Továbbá a munkadélutánok keretein belül szabás-varrás és kalapdíszítő tanfolyamokon vehettek részt a tanulók, annak érdekében, hogy az értékesített termékek kivitelezésének munkafázisaival és alapanyagaival is megismerkedjenek.

4. kép – A tanári kar az 1930-as években a Mária utcai épületben (bal szélén Zánkay Cornélia, jobb szélén Gyuris Gizella, mellette Lénárt Franciska tanárnő)

Pécsi Kamarazene Társaság egyik alapítója). MENDLY 2013. 63.; Új tanerő a pécsi felső kereskedelmi iskolánál. *Pécsi Napló*, 1916. július 21. 5.; Anyakönyvi hírek. *Dunántúl*, 1919. július 12. 2.

⁵⁸ FARKAS 1931. 5.

⁵⁹ LÉNÁRT 1938. 7–8.

⁶⁰ Baumann Emil malátagyár-igazgató, Eibach Emil takarékpénztár-igazgató, Engel József fakereskedő, Forbát Andor gyáros, a pécsi kereskedelmi és iparkamara alelnöke, Hamerli József vasgyáros nagykereskedő, Hamerli Imre kesztyűgyáros, Mattyasovszky Zsolnay Tibor gyáros, Róth Sándor bőrgyárigazgató, Tausz Gyula bankár, Forbáth Arnold, a Pannónia Sörgyár Rt. elnöke. ZÁNKAY 1923. 5.; ZÁNKAY 1930. 12.

5. kép – Kirándulás Sikondán 1929-ben

6. kép – Szigetvári kirándulás, 1939/40. tanév

7. kép – Mecseki kirándulás, 1940

Zánkay Cornélia igazgatónő kiemelt figyelmet fordított arra, hogy növendékei az elméleti és szakmai ismeretek elsajátítása mellett művelt, erkölcsös, a családi élet irányítására felkészült fiatal nőként hagyják el intézményét. Mindennek érdekében az iskola a tanulók iskolán kívüli viselkedését, tevékenységét és az esetleges magas óraszámú hiányzások okát is igyekezett a szülőkkel együttműködve figyelemmel kísérni. A tanulók helytelen viselkedése állandó napirendi téma volt a tanári értekezleteken. 1924-ben egy szülői bejelentés során indult vizsgálat három tanuló ellen, akik tanítási időben Fröhlich N. népfelkelő százados lakatlannak álcázott, besötétített lakásán tartózkodtak, ahol fiúk társaságában szórakoztak. A kihallgatások során kiderült, hogy a lányok a korábbi hiányzások alkalmával is szülői aláírást hamisító igazolásokkal igyekeztek mulasztásaik jogosságát bizonyítani. Végül a három közül két leánytanulót az igazgatónő javaslatára a szülei kivettek az iskolából. Az egyik leány másnap sikertelen öngyilkossági kísérletet követett el.⁶¹ Az esetet követően a diákok felügyeletét megerősítették, a tanulókat igyekeztek szemmel tartani, azaz a lányok leveleiket is csak az osztályfőnök jelenlétében bonthatták fel, iskolán kívüli mozgásukat szülői engedélyhez kötve, felnőtt kíséretében

⁶¹ MNL BML VIII. 56. 2. d. 256/1924. Pécsi városi négyévfolyamú női kereskedelmi iskolában 1924. 11. 24-én tartott rendkívüli értekezlet alkalmával készült jegyzőkönyv.

javasolták (Az 1927. tanév elején 55 tanuló kapott intőt vagy rovót helytelen viselkedés okán).⁶²

Az 1929/30. tanévben egy szintén tanulói elbocsátást eredményező fegyelemi eljárást követően tovább szigorították a lányok felügyeletét: ekkor az igazgatónő elrendelte, hogy az osztálytermet minden esetben a tanár hagyja el utoljára, a nap végén a diákokat a tanárok párosával bocsáthatják haza. Az 1930. évi fegyelemi eljárásban ismét több tanuló volt érintett: az öt diákleány vétsége abban állt, hogy egy pécsi színésszel az utcán ismeretséget kötöttek, tőle autogramot kértek, cukorkát dobáltak be az ablakán, majd a fiatalembert lakásán is felkeresték. Az egyik leánytanulót a vizsgálat kezdete előtt szülei kivették az iskolából, míg a többi négy diák eleinte tagadta, hogy a fiatalember a lakásban tartózkodott, ám miután tanúkkal szembesítették őket, végül beismerték tettüket, ötletgazdaként a már az iskolát elhagyó társukat említették. A tanári kar a diákok csendes eltávolítását javasolta, azonban három tanuló esetében a szülők – elismerve gyermekük helytelen cselekedetét, vállalva a számukra kirótt szigorú büntetést – leányaik korábbi kifogástalan magaviseletére, jó tanulmányi eredményére és saját társadalmi állásukra hivatkozva (mondván, leányaik iskolából való eltávolítása állásukat, jó hírnevüket is veszélyeztetheti, ugyanis a jelzett ügyben egy pécsi bankigazgató, egy ítéltáblai bíró, egy alezredes, egy MÁV-felügyelő és egy MÁV-intéző leánya volt érintett) tiltakoztak az eltávolítás ellen. Bár az iskolai rendtartás értelmében e fenti cselekedet a tanulók kizárását jelentette volna, ezt az igazgatónő nem javasolta, ugyanis úgy vélte, a lányok gyerekes meggondolatlanságból és nem erkölcsi romlottságból követték el tettüket, így a szigorú büntetést is elegendőnek ítélte. Azonban e javaslattal a tantestület tagjai nem értettek egyet, hét tanár közül hat a tanulók csendes eltávolítását javasolta, közöttük az igazgatóhelyettes, Gyuris Gizella tanárnő azzal érvelt, hogy 1929 novemberében egy szegény altiszt leányát hasonló, rossz magaviseleti vétség miatt eltávolították, így ha ebben az ügyben a tehetős szülők leányaival kivételt tesznek, akkor azt sugallják, hogy az úri szülők gyermekei más elbánásban részesülnek. Végül az újabb tantestületi szavazást követően, mivel szavazategyenlőség alakult ki, az igazgatónő döntött, így a tanulók szigorú büntetést követően (mindenfajta iskolai rendezvénytől, szórakozástól eltiltották őket a tanév során) folytathatták tanulmányaikat.⁶³

8. kép – Dr. Gyuris Gizella igazgatóhelyettes

⁶² MNL BML VIII. 56. 2. d. 93/1924. Pécsi városi négyévfolyamú női kereskedelmi iskolában tartott ellenőrző értekezlet alkalmával készült jegyzőkönyv; MNL BML VIII. 56. 2. d. 72/1927. Pécsi városi négyévfolyamú női kereskedelmi iskolában tartott tanártestület 1927. március 28-án ellenőrző értekezlet alkalmával készült jegyzőkönyv; MNL BML VIII. 56. 3. d. 45/1930. Pécsi városi négyévfolyamú női kereskedelmi iskolában 1930. január 25-én tartott osztályozó értekezlet jegyzőkönyve.

⁶³ MNL BML VIII. 56. 3. d. 13/1930. Pécsi városi négyévfolyamú női kereskedelmi iskolában 1930. január 18-án tartott rendkívüli értekezlet jegyzőkönyve.

9. kép – A IV. osztály óráközi szünetben a Mária utcai épület udvarán 1941-ben

10. kép – Az 1941 májusában ballagó diákok

Ez az ügy komolyabb feszültséget szított a tanári karban, különösen Gyuris és Zánkay között, mely az elkövetkező három tanárértekezleten is éreztette hatását. Azonban Zánkay, aki jó kommunikációs készséggel és vezetői kvalitásokkal rendelkezett, alaposan mérlegelte döntését, szem előtt tartva az iskola sorsát befolyásolni tudó, a helyi társadalmi élet ismert/elismert tagjai jövőbeni támogatásának megtartását, amit az aktuális rendtartás szó szerinti betartásánál abban a pillanatban valószínűleg fontosabbnak ítélt. A különböző szakmai és társadalmi szervezetekben, egyesületekben betöltött funkciói, feladatai révén Pécs társadalmi életébe aktívan bekapcsolódó, az édesapja által kialakított kapcsolati tőkét is használó Zánkay rendkívül jó viszonyt ápolt a város és a helyi gazdasági körök képviselőivel. Így a bíró, a bankigazgató és az alezredes lánya is folytathatta tanulmányait.

Zánkay a diákok felkészítése mellett az iskola tanárainak továbbképzését lehetőségeihez mérten támogatta. Tagja volt a Kereskedelmi Szakiskolai Tanárok Országos Egyesületének, melynek tanfolyamszerű képzésén a tantestület tagjai rendszeresen részt vettek, valamint a Kereskedelmi Oktatásügyi Nemzetközi Egyesület magyar csoportjának választmányi tagjaként a nemzetközi szakiskolai életbe is igyekezett bekapcsolódni. Emellett a hazai szakoktatás és tanárképzés kérdéskörében is rendszeresen hallatta hangját. Pályája első éveiben, többek között az 1918 decemberében a Baranya és Tolna megyei tanárok részvételével szervezett tanárgyűlésen, míg Messik Béla főreáliskolai tanár arra hívta fel a figyelmet, hogy „*az elméleti oktatás teréről át kell lépni a gyakorlati oktatás terére és a játék, torna, kézügyesség gyakorlatok által gyakorlati elemeket kell bele vinni a nevelésbe*”, addig Zánkay arról beszélt, hogy az egyetemeken nagyobb gondot kell fordítani a módszertani kérdésekre, „*a tanárokat tanítsák meg tanítani is.*”⁶⁴

A XI. Nemzetközi Kereskedelmi Oktatásügyi Konferencián Hollandiában 1929-ben Zánkay felkérésére Lénárt Franciska vett részt, szakmai tapasztalatait előadásban és írásos formában is összefoglalta.⁶⁵ A külföldi tanulmányutakat az 1930 februárjában megalakuló Pécsi Női Felső Kereskedelmi Iskolát Végzetek Szövetségének ügyvezető igazgatójaként a végzett növendékek, illetve az esetlegesen közülük érkező szaktanárjelöltek számára is fontosnak tartotta.⁶⁶ A város népjóléti ügyosztályának tanácsnoka, dr. Esztergár Lajos vezette szövetség szociálpolitikai ügyosztályából szerveződő, a munka hatékonyabb ellátását

⁶⁴ Tanárok gyűlése. *Dunántúl*, 1918. december 10. 5. Későbbiekben tagja a Pécsi Pedagógusok Körének is.

⁶⁵ ZÁNKAY 1930. 5–9.

⁶⁶ ZÁNKAY 1935. 13.

segítő Szociális Szervezők intézményét, mely Zánkay és a Pécsi Női Felső Kereskedelmi Iskolát Végzetek Szövetségének együttműködését kérte a szociális szervezők részére az országban elsőként a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen indított szociális tanfolyam gyakorlati helyszíneinek megszervezése, biztosítása kapcsán.⁶⁷

Az iskola az 1938. évi XIII. törvénycikk értelmében az 1940/41. tanévtől kereskedelmi leányközépiskola néven működött tovább.⁶⁸ Az iskola hét osztályának 250 tanulója az 1942/43. tanév kezdetén a Miasszonyunkról Nevezett Női Kanonok Szerzetesrend Szent Erzsébet Leánygimnáziumának épületében nyert elhelyezést, mivel a Mária utcai városi polgári leányiskola épületét hadikórháznak kellett átadni.⁶⁹ 1945 februárjában a székeskáptalan tulajdonát képező, használaton kívüli épületbe (Káptalan utca 2.)⁷⁰, majd az ipari leányközépiskolába költözött. 1945. május 1-től a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumában kapott helyet, végül 1946 nyarán az iskola visszaköltözött az ekkor már igen rossz állapotú, éveken keresztül más célokra használt Mária utcai épületbe.⁷¹ 1946 őszén az 5000/1946. M.E. számú rendelet végrehajtására alakított, IV. számú bizottság határozata értelmében az iskolafenntartó, a város polgármestere a rendelet 2. § (3) bekezdése alapján Zánkay Cornéliát szabályszerű végelbánás alá vonta és a munkavégzés alól felmentette. Az igazgatói teendőket özv. Zoltán Vilmosné Farkas Lenkére bízta.

Zánkay Cornélia szakmai és társadalmi egyesületekben folytatott tevékenysége

Zánkay Cornélia iskolán kívüli tevékenységei között kiemelt jelentőséggel bírtak a Pécsi Nemzeti Szabadtanítás Egyesületének igazgatósági tagjaként (1918-tól) a városháza közgyűlési termében önálló és tanfolyami keretek között tartott rendszeres előadásai.⁷² Az előadások mellett az utazásai során szerzett élményeit, az egyes népek, kultúrák művészeti, társadalmi és gazdasági értékeit írásos formában is publikálta, ez utóbbiak közül kiemelendő az 1937-ben tíznapos adriai utazásáról a Koch Nándor szerkesztette *A Tenger* című folyóirat hasábjain megjelent írása.⁷³

Zánkay művészetek iránti rajongása mellett fontos feladatának tekintette az elesettek megsegítését. A családi hagyományokat folytatva testvérével, Olgával együtt egészen fiatal koruktól kezdve rendszeresen vettek részt adománygyűjtő rendezvényeken, később maguk is adakoztak, adományaik hosszas listája a baranyai sajtóban jól követhető. 1905-ben a Pécsi Tanítónők Egyesülete és a Nőegyesület estjén Simon Mariskával zongorázott⁷⁴, számos pécsi segélyakcióban (háborúban sérültek és családjaik támogatása, harctérről hazatérő tanárok hospitálása) vett részt. A Szociális Missziós Társulat tagjaként ételosztás, pénzbeli adományozás, a pécsi állami gyermekmenhely, a tüdőbeteg gondozó és a

67 ZÁNKAY 1934. 3–4.

68 NAGY 2014. 273.

69 MNL BML VIII. 56. 4. d. 418/1942. Pécsi Városi Kereskedelmi Leányközépiskola tanári testületének 1942. november 6-án megtartott szakfelügyelői látogatás során készült jegyzőkönyv.

70 MNL BML VIII. 56. 5. d. 61.741/1945. Pécs szabad királyi város véghatározata, 1945. február 4.

71 ZOLTÁNNÉ 1947. 3.

72 1923 novemberében Wagner operáiról, 1929-ben az új magyar festészetről, 1935 februárjában László Fülöp arcképfestőről, míg 1939-ban Tintorettóról tartott előadást. Szőkéne Zánkay Kornélia dr., női felső keresk. isk. igazgató előadása a szabadliceumban az új magyar festészetről. *Pécsi Napló*, 1929. december 18. 3.

73 ZÁNKAY Cornélia: Tíz nap az Adrián. *A Tenger* 27. (1937): 7–9. 102–110.

74 A Pécsi Tanítónők Egyesülete. *Pécsi Közlöny*, 1905. december 7. 3.

Vöröskereszt részére történő gyűjtések, valamint a Pécsi Jótékony Nőegylet⁷⁵ tagjaként számos jótékonyági tevékenység aktív résztvevője volt. Csakúgy, mint az 1921-ben megalakuló Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége (MANSZ)⁷⁶ pécsi csoportjának, melyben az 1940-es évek elején töltött be meghatározó szerepet. A szövetség pécsi csoportjának elsődleges küldetése az összegyűjtött adományok kiosztásának megszervezése volt. Az 1930-as években az egyesület aktivitása jelentősen csökkent, majd 1940-ben 900 pécsi nő bevonásával, három új szakosztály megalakulásával és hivatás szerinti csoportok létrehozásával szerveződött újjá. Zánkay Cornéliát 1940 áprilisában a Gyuris Gizella vezette pécsi MANSZ-csoport társelnökei közé választották, részt vett az ekkor alakult tanügyi csoport munkájában, melynek célja a pedagógusok lelki felkészültségének kialakítása, a jövő magyar anyáinak nevelése, útnak indítása, a magyarság erkölcsi fölényének emelése, nemzeti előadások és Kárpátaljára szervezett cserenyaraltatások lebonyolítása, a város szociális és gyermekvédelmi munkájának támogatása és a falvak nevelésügyének segítése volt.⁷⁷ Zánkay 1942-től mint tanügyi főtanácsos részese volt a 1943. február elején induló, a MANSZ Kulturális Szakosztálya és a Pécsi Pedagógusok Köre által szervezett, 14 alkalmat magában foglaló Pécsi Szülők Iskolája előadássorozat összeállításának, melynek célja, hogy a szülőket megismertesse a korszerű, helyes nevelés alapelveivel, az érdeklődés felkeltése a legfontosabb pedagógiai kérdések iránt, helyes irányba terelni az otthoni nevelőmunkát és teljes összhangot biztosítani a szülők és az iskola között.

Szociális területen szerzett tapasztalatait kamatoztatta az 1934-ben megalakuló Egyetemet és Főiskolát Végzett Magyar Nők Egyesülete⁷⁸ pécsi csoportjának alelnökeként és egyszersmind a Szociális Bizottság vezetőjeként, ahol az állástalan diplomás nők körülményeit igyekezett javítani (tanítványok ajánlása, tanulmányi segély).⁷⁹ Zánkaynak jelentős szerepe volt abban, hogy az egyesület támogatásával tanítványa, Szabó Irma 1942-től Budapesten közgazdasági egyetemi tanulmányokat folytathatott. Munkáját segítette Szentvéri Tiborné Vajszada Judit kereskedelmi iskolai tanárnő, aki a MANSZ kulturális szakosztályának és egyúttal az Egyetemet és Főiskolát Végzett Magyar Nők Egyesületnek is tagja volt.

Mindemellett a Mecsek Egyesület, a Pécsi Múzeum Egyesület, a Gyorsírók Egyesülete, a Stefánia Egyesület, a Légoltalmi Liga pécsi csoportja (tanácsstag), valamint az Istituto

⁷⁵ A Pécsi Jótékony Nőegylet 1871-ben jött létre, melynek célja felekezeti hovatartozástól függetlenül a szegények és gyámoltatlanok segítése, 1895-től népkonyha, szegényház, menhely működtetése, adománygyűjtő rendezvények (tombola, bálók, teadélután, élelmiszervásár) szervezése volt. Lásd bővebben ÁRVAI 2016. 74–78.

⁷⁶ Az 1921. szeptember 21-én Zichy Lujza grófnő elnökletével megalakuló Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének pécsi csoportja tiszti karát az általa összefogott egyesületek vezetői alkották: a Szociális Missziótársulat, a református Bethánia, az evangélikus Diakónia és a Pécsi Jótékony Nőegylet. Lásd bővebben ÁRVAI 2016. 84–89.

⁷⁷ A jövőért dolgozik a Mansz pécsi tanügyi csoportja. *Dunántúl*, 1940. április 2. 3.

⁷⁸ Az Egyetemet Főiskolát Végzett Magyar Nők Egyesülete 1925-ben Czeke Mariann elnökletével alakult meg. Az egyesületnek Debrecenben, Kecskeméten, Nyíregyházán, Szegeden és 1934-től Pécsen működött fiókszervezete. Ez utóbbi 68 rendes és 48 junior taggal jött létre, köztük 38 tanárnő, 20 orvos, 6 gyógyszerész, 2 kémikus, egy ügyvéd, valamint az alapító – szintén a jog- és az államtudományok doktora – Nánásy Gézáné Szanathay Aniella egyetemi segédtitkár, aki egyben a szervezetnek otthont adó Erzsébet Kollégium felügyelője is volt. Lásd bővebben ÁRVAI 2016. 91., 198–199.

⁷⁹ Segély az állástalan diplomás nőknek. *Dunántúl*, 1935. május 8. 5.; Egyetemet Végzett Nők pécsi Egyesületének közgyűlése. *Dunántúl*, 1937. október 26. 2.

Italiano di Cultura tagjaként is tevékenykedett. 1941/42-ben az Olasz Kulturális Intézet pécsi osztálya által szervezett irodalmi és művészettörténeti tanfolyamot is elvégezte.⁸⁰

A korabeli lapok teljes tanári működése során (1915 és 1946 között) mindvégig elismerték, méltatták iskolai és iskolán kívüli tevékenységét, „rátermettségét”, Zánkayt rendszerint „a városunk legképzettebb hölgyeként”⁸¹ emlegetve.⁸²

Összegzés

Zánkay Cornélia a 19. század második felében született, egy olyan, nagy valószínűséggel szerető értelmiségi családba, ahol szülők kiemelt figyelmet szenteltek gyermekeik képzésének. Ez utóbbi nem csak a korszakban a lányok számára kevésbé és nehezen elérhető magas fokú intézményes oktatás (magántanulóként fiúgimnáziumban szerzett érettségi, egyetemi tanulmányok) biztosításában nyilvánult meg. A szülők és a nagyszülők legalább olyan nagy hangsúlyt helyeztek arra, hogy családi mintáikat követve, megpróbálják felkelteni a gyermekek érdeklődését az őket körülvevő világ megismerése iránt (tudományok, művészetek, irodalom, természet és a zene világa), egyúttal felhívva a figyelmüket arra is, hogy a lehetőségeikhez képest támogassák a közvetlen társadalmi közösségüket, gyámolítsák segítségre szoruló embertársaikat. A Zánkay család és annak nőtagjai rendszeresen adományoztak és aktív egyesületi tevékenységet folytattak. Összeségében elmondható, hogy e fenti értékrendet követte Zánkay Cornélia, akinek ugyan saját gyermeke nem született, azonban a családi értékek nagyban meghatározták tanári pályáját is, a gyermekek neveléséről, oktatásáról vallott elképzeléseit. Igyekezett a gyermekeket előtérbe helyező, új pedagógiai eszmerendszereket is megismerni, melyek között kiemelendő az általa is tanulmányozott Új Iskola nevelési filozófiája, melynek megismerésére sarkallta munkatársait is.⁸³

A két világháború között igen mostoha infrastrukturális körülmények között működő női kereskedelmi iskola igazgatójaként Zánkay Cornélia a helyi gazdasági élet képviselőinek segítségével igyekezett színvonalas, elsősorban a gyakorlati pályára felkészítő képzést biztosítani növendékei számára, akiknek többsége az itt megszerzett tudást a munkaerőpiacon is hasznosította (1927 és 1944 között a végzett tanulók 58,3%-a tisztviselői, 13,6%-a tanári, művészeti, védőnői vagy alkalmazott kereskedői pályára lépett, míg 28,1%-a otthon maradt).⁸⁴ A leányiskola alapítása során a megfogalmazott regionális céloknak ugyan nem sikerült megfelelni, azonban az iskola a dél-dunántúli régió meghatározó intézményévé vált (1921 és 1944 között a tanulók 72,8%-a Pécsről, 15,9%-a Baranya megyéből, 6,8%-a Somogy, Tolna, valamint Zala, míg 3,9%-a az ország egyéb megyéiből érkezett). Zánkay több mint két évtizedes, eredményekben gazdag igazgatói pályáját minden bizonnyal nagyban segítette, hogy sikerült megtalálnia a hangot az iskolát gyermekeik számára 1912–1918 között átlag 21,2%-ban, míg 1919–1923 között átlag

⁸⁰ A magyar-olasz barátság jegyében zajlott le a Pécsi Olasz Kulturális Intézet záróünnepélye. *Pécsi Napló*, 1942. június 16. 3.

⁸¹ A második szabadtanítási előadása. *Pécsi Lapok*, 1923. november 10. 2.

⁸² Pécsi középiskolák értesítői. *Pécsi Lapok*, 1924. július 2. 1.

⁸³ ZÁNKAY 1931. 1–5.

⁸⁴ Lásd bővebben NAGY 2019. 93–112.

35,1%-ban választó zsidó iparos, kereskedő családokkal csakúgy, mint a többséget alkotó keresztény értelmiségi, köztisztviselő (28,6%, 27,9%) réteggel.⁸⁵

Zánkay Cornélia tanárnő volt tanítványai és kollégái visszaemlékezései alapján „szigorú, következetes és egyben humánus elveket vallott”, valamint az erkölcsi nevelésre kiemelt figyelmet fordított.⁸⁶ Azonban, ha az élethelyzet úgy hozta, az iskolai szabályzatokban foglaltakat figyelmen kívül hagyva – amint ezt a fegyelemi eljárások kapcsán láthattuk –, a tanári kar képviselőivel szembeszállt, ezzel olykor komolyabb indulatokat is generálva. Zánkay jó érzékkel alkalmazkodott a korabeli oktatáspolitikai változásokhoz: az 1920-as években az iskola négy évfolyamossá válását követően harcolt az első két évben a gyakorlati kereskedelmi pályára felkészítő 2+2 tagozatos rendszer fenntartása mellett, majd az 1930-as évek második felétől a nemzeti, vallásos, erkölcsi szellemű szociális nevelésre helyeződött a hangsúly, míg az 1940-es években a tanulók nemzetszolgálatra való felkészítésére.⁸⁷

KÉPJEGYZÉK

1. kép Zánkay Cornélia (*Pécsi fejek*. Pécs, 1928. 42.)
2. kép Pécsi felső kereskedelmi iskola (Várady Antal utca, 1913–1922) (*Régi pécsi iskolák albuma 1868–1948*. (<http://emu.jpm.hu/iskola/>) [2020.01.05.]
3. kép Dr. Zánkay Cornélia íróasztalánál a Mária utcában (Baranya Megyei Szakképzési Centrum Radnóti Miklós Közgazdasági Technikumának iskolatörténeti gyűjteménye)
4. kép A tanári kar az 1930-as években a Mária utcai épületben. (Baranya Megyei Szakképzési Centrum Radnóti Miklós Közgazdasági Technikumának iskolatörténeti gyűjteménye)
5. kép Kirándulás Sikondán 1929-ben (Baranya Megyei Szakképzési Centrum Radnóti Miklós Közgazdasági Technikumának iskola-történeti gyűjteménye)

⁸⁵ Pécs város foglalkozási struktúráját vizsgálva Kaposi Zoltán arra megállapításra jutott, hogy a 1920-as és az 1930-as években a város értelmiségi, honorációjellege erősödött. 1930-ban a foglalkoztatottak 26%-a közszolgálatban dolgozott (KAPOSI 2014. 42.). A pécsi női kereskedelmi iskola tanulóinak társadalmi összetételét lásd NAGY 2019. 93–112.

⁸⁶ GERGELY – PÉK – VOJCSIK 2013. 12. Az erkölcsi szigorú tanítványai is kiemelték, melyet az 1931-ban végzett egykori diák, Horváth Tiborné így idézett fel: „Az iskolákban csak leány osztályok voltak. A szigorúság azonban nem csak ebben mutatkozott meg. Pl. 18 éves kor előtt nem sétálhattak a tanulók a Király utcában és nem udvarolhattak az iskola növendékeinek.” Haieness Jenőné, aki 1929-ben végzett az iskolában, így emlékezett: „Az iskolába még ballagáskor sem mehettek be a meghívottak. Fiúkkal még az utcán sem mehettünk végig. Egyszer a villamoson egy szemben ülő fiúval beszélgettem. Az igazgatónő észrevette, másnap behívatott és figyelmeztetett.” A visszaemlékezéseket közli VOJCSIK 2016., lásd továbbá a Baranya Megyei Szakképzési Centrum Radnóti Miklós Közgazdasági Szakgimnázium iskolatörténeti gyűjteményét.

⁸⁷ ZÁNKAY 1941. 6–8.

6. kép Szigetvári kirándulás, 1939/40. tanév (Baranya Megyei Szakképzési Centrum Radnóti Miklós Közgazdasági Technikumának iskolatörténeti gyűjteménye)
7. kép Mecseki kirándulás, 1940 (Baranya Megyei Szakképzési Centrum Radnóti Miklós Közgazdasági Technikumának iskolatörténeti gyűjteménye)
8. kép Dr. Gyuris Gizella igazgatóhelyettes (Baranya Megyei Szakképzési Centrum Radnóti Miklós Közgazdasági Technikumának iskolatörténeti gyűjteménye)
9. kép A IV. osztály óráközti szünetben a Mária utcai épület udvarán 1941-ben (Baranya Megyei Szakképzési Centrum Radnóti Miklós Közgazdasági Technikumának iskolatörténeti gyűjteménye)
10. kép Az 1941 májusában ballagó diákok (Baranya Megyei Szakképzési Centrum Radnóti Miklós Közgazdasági Technikumának iskolatörténeti gyűjteménye)

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

- MNL BML Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára
VIII. 56. Pécsi Városi Kereskedelmi Leányiskola iratai (1912–1948)

SAJTÓFORRÁSOK

- A Tenger, 1937
Az Ujság, 1906
Budapesti Közlöny, 1914
Dunántúl, 1913, 1918–1920, 1922, 1923, 1927, 1930, 1935, 1937, 1940
Fővárosi Lapok, 1884
Pécsi Közlöny, 1905
Pécsi Lapok, 1922–1924
Pécsi Napló, 1905, 1911–1913, 1923–1924, 1926, 1927, 1929, 1931, 1942

FORRÁSOK

- CZINK 1909 *Pécs városi felső kereskedelmi iskola értesítője 1908–1909.* Szerk. CZINK Lajos. Pécs, 1909.
- FARKAS 1931 FARKAS Lenke: A gyermek jövő útjain. In: *Pécs Szab. Kir. Város Államilag Segélyezett Négy Évfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskolájának Értesítője az 1930–31. iskolai évről.* Szerk. Sz. ZÁNKAY Cornélia. Pécs, 1931. 3–5.

- p>LÉNÁRT 1938 LÉNÁRT Franciska: Szociális nevelés a női felső kereskedelmi iskolában. In:
- Pécs Szab. Kir. Város Államilag Segélyezett Négy Évfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskolájának Értesítője az 1937–38. iskolai évről*
- . Szerk. SZÖKÉNÉ ZÁNKAY Cornélia. Pécs, 1938. 7–8.
p>NEMZETI Szalon 1925
- Nemzeti Szalon 331-ik kiállítás. A Magyar Akvarell- és Pasztellfestők Egyesülete XI. kiállítása és a Milánóban rendezendő második nemzetközi akvarell kiállításra kijelölt műtárgyaknak katalógusa*
- . Budapest, 1925.
p>NŐI KERESKEDELMI SZAKTANFOLYAMOK 1911
- A női kereskedelmi szaktanfolyamok szervezete. 1911. évi július 13-án 86.287. sz. alatt kelt rendelet*
- . Budapest, 1911.
p>SCHINDLER 1913 SCHINDLER József:
- Pécs Szab. Kir. Város Államilag Segélyezett Kereskedelmi Tanintézetének Értesítője az 1912/13. tanévben*
- . Pécs. 1913.
p>SOMOGYVÁRMEGYE ALMANACHJA
- Somogyvármegye Almanachja 1908*
- . III. évf. Kaposvár, 1908.
p>TUDOMÁNYEGYETEM ALMANACHJA 1879
- A Budapesti Magyar Kir. Tudomány-egyetem Almanachja MDCCCLXXVIII–LXXIX-ről*
- . Budapest, 1879.
p>TUDOMÁNYEGYETEM ALMANACHJA 1884
- A Budapesti Magyar Kir. Tudomány-egyetem Almanachja MDCCCLXXXIII–LXXXIV-ről*
- . Budapest, 1884.
p>VASS 1906
- A Ciszterci rend pécsi római katolikus főgimnáziumának értesítője az 1905/06. iskolai évről*
- . Szerk. Vass Bertalan. Pécs, 1906.
p>ZÁNKAY 1923
- Pécs Szab. Kir. Város Államilag Segélyezett Négy Évfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskolájának Értesítője az 1922–23-iki iskolai évről*
- . Szerk. ZÁNKAY Cornélia. Pécs, 1923.
p>ZÁNKAY 1930
- Pécs Szab. Kir. Város Államilag Segélyezett Négy Évfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskolájának Értesítője az 1929–30. iskolai évről*
- . Szerk. Sz. ZÁNKAY Cornélia. Pécs, 1930.
p>ZÁNKAY 1931
- Pécs Szab. Kir. Város Államilag Segélyezett Négy Évfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskolájának Értesítője az 1930–31. iskolai évről*
- . Szerk. Sz. ZÁNKAY Cornélia. Pécs, 1931.
p>ZÁNKAY 1934
- Pécs Szab. Kir. Város Államilag Segélyezett Négy Évfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskolájának Értesítője az 1933–34. iskolai évről*
- . Szerk. SZÖKÉNÉ ZÁNKAY Cornélia. Pécs, 1934.
p>ZÁNKAY 1935
- Pécs Szab. Kir. Város Államilag Segélyezett Négy Évfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskolájának Értesítője az 1934–35. iskolai évről*
- . Szerk. SZÖKÉNÉ ZÁNKAY Cornélia. Pécs, 1935.

- ZÁNKAY 1936 *Pécs Szab. Kir. Város Államilag Segélyezett Négy Évfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskolájának Értesítője az 1935–36. iskolai évről.* Szerk. SZŐKÉNÉ ZÁNKAY Cornélia. Pécs, 1936.
- ZÁNKAY 1941 *Pécs Szab. Kir. Város Államilag Segélyezett Kereskedelmi Leányközépiskolájának Évkönyve az 1940–41. iskolai évről.* Szerk. SZŐKÉNÉ ZÁNKAY Cornélia. Pécs, 1941.
- ZOLTÁNNÉ 1947 *Pécs Thj. Város Államilag Segélyezett Kereskedelmi Leányközépiskolájának Évkönyve az 1946–47. iskolai évről.* Szerk. ZOLTÁN VILMOSNÉ FARKAS Lenke. Pécs, 1947.

IRODALOM

- ÁRVAI 2016 Árvai Tünde: *Városanyák. Mozaikok a pécsi nők 19–20. századi történetéből.* Pécs, 2016.
- BERECZK 1925 BERECZK Sándor: *Kaposvár rendezett tanácsú város története és fejlődése.* Kaposvár, 1925.
- DOMOKOSNÉ 2014 DOMOKOSNÉ SZALAI Zsuzsanna: Jankovich László, Somogy vármegye főispánja tiszteletére készített fényképalbum 1885-ből. In: *Somogy megye múltjából.* Szerk. RÉCSEI Balázs. Kaposvár, 2014. 9–60. (Levéltári Évkönyv 43–44.)
- GERGELY – PÉK – VOJCSIK 2013 *A Radnóti Miklós Közgazdasági Szakközépiskola jubileumi évkönyve 1912–2012.* Szerk. GERGELY Éva – PÉK Ágnes – VOJCSIK József. Pécs, 2013.
- GÖZSY – GÖZSYNÉ 2000 GÖZSY Zoltán – GÖZSY Gáborné: *A somogyi levéltár üvegablakai. Nemesi címerek a Somogy Megyei Levéltár üvegablakain.* Kaposvár, 2000.
- KAPOSI 2014 KAPOSI Zoltán: Pécs gazdasági és társadalmi helyzete az Erzsébet Tudományegyetem Pécsre költözése évtizedében. *Per Aspera Ad Astra* 1. (2014):1. 26–49. (<https://per-aspera.pte.hu/archivum/2014-1-szam-1.html>) [2020.10.06.]
- KATUS 1995 KATUS László: Pécs népessége 1848 és 1920 között. In: *Pécs népessége 1543–1990. Az 1993. december 15-én rendezett konferencia előadásai.* Szerk. VONYÓ József. Pécs, 1995. 37–94. (Tanulmányok Pécs történetéből 1.)
- KATUS 2012 KATUS László: *A modern Magyarország születése. Magyarország története 1711–1914.* Pécs, 2012.
- KEMPELEN 1911 KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok. II.* Budapest, 1911.
- KOTNYEK 1978 KOTNYEK István: *Alsófokú oktatás Zala megyében 1918-ig. Zalaegerszeg, 1978. (Zalai Gyűjtemény 9.)*

- KOVÁCS 1977 Kovács András: A Porges-féle magán kereskedelmi középtanoda. In: *Baranyai helytörténetírás*. Szerk. SZITA László. Pécs, 1977. 441–457.
- MENDLY 2013 MENDLY Lajos: A pécsi Szent István-akna vendégkönyve. *Bányászattörténeti Közlemények* 8. (2013):1. 58–82.
- NAGY 2011a NAGY Adrienn: Női felső kereskedelmi iskolák a dualizmus kori Magyarországon. *Neveléstörténet* 8. (2011):1–2. 100–116.
- NAGY 2011b NAGY Adrienn: Női kereskedelmi szakoktatás kezdetei Magyarországon. In: *Társadalmi nem és oktatás*. Szerk. KÉRI Katalin. Pécs, 2011. (<https://mek.oszk.hu/09600/09689/html/nagyadrienn.htm>) [2020.05.01.]
- NAGY 2013 NAGY Adrienn: Női kereskedelmi szakoktatás Franciaországban a XIX–XX. században. In: *Nyitottság és elkötelezettség*. Tanulmánykötet Bárdossy Ildikó 60. születésnapjára. Szerk. ANDL Helga – MOLNÁR-KOVÁCS Zsófia. Pécs, 2013. 63–72.
- NAGY 2014 NAGY Adrienn: *A felső kereskedelmi iskolák fejlődéstörténete Magyarországon (1867–1945)*. Doktori disszertáció. Pécs, 2014. (https://nevtudphd.pte.hu/sites/nevtudphd.pte.hu/files/files/Vedések/2015/nagy_adrienn_phd_ertekezes.pdf) [2020.10.06.]
- NAGY 2019 NAGY Adrienn: „We want to give bread into our students’ hands...” Destiny of the female upper trading school of Pécs and its students, 1912–1944. In: *Theory and Practice. Lifelong Experiences*. Ed. KARLOVITZ, János Tibor. Großpetersdorf, 2019. 93–112.
- NAGYNÉ SZEGVÁRI 1969 NAGYNÉ SZEGVÁRI Katalin: *A nők művelődési jogaiért folytatott harc hazánkban (1777–1918)*. Budapest, 1969.
- PILCH 1926 *Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola évkönyve az 1921–22., 1922–23., 1923–24., 1924–25. tan évekről*. Szerk. PILCH Dezső. Budapest, 1926.
- PILKHOFFER – KAPOSI 2017 *A dualizmus kori Pécs történetéből. Városgazdálkodás – társadalmi élet – szegénypolitika*. Szerk. PILKHOFFER Mónika – KAPOSI Zoltán. Pécs, 2017.
- ROSZTÓCZYNÉ 2012 ROSZTÓCZY Ernőné: Fejezetek a Bereczk család történetéből. Bereck Péter gyógyszerész életútja és a gyógyszerészettel összefüggő problémakör. In: *A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság Évkönyve 2011*. Szerk. KOVÁCS Zoltán – PRESZTÓCZKY Zoltán. Hódmezővásárhely, 2012. 75–85.

- ROSZTÓCZYNÉ 2011 ROSZTÓCZYNÉ KENÉZ Julianna: Fejezetek a Bereczk család történetéből II. Bereczk Péterné Spuller Róza életrajza és közéleti tevékenysége. In: *A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság Évkönyve 2010*. Szerk. KOVÁCS Zoltán – PRESZTÓCZKY Zoltán. Szeged, 2011. 83–88.
- SURJÁN 2000 SURJÁN Miklós: Bibliával a gettóba. Egy elfelejtett pécsi tanárnő, Lénárt Franciska élete. *Múlt és Jövő* 12. (2000):3–4. 73–90.
- SZINNYEI 1905 SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. X. kötet Budapest, 1905.
- TAKÁCS 2017 TAKÁCS Zsuzsanna Mária: A Miasszonyunk Női Kanonokrend pécsi iskoláinak fejlődése a kezdetektől a XX. század közepéig. In: *Hagyomány és megújulás. Iskolatörténeti konferencia*. Szerk. SÁRKÁNYNÉ LENGYEL Mária. Pécs, 2017. 63–74.
- VÁRDAI 1922 *Országos Magyar Képzőművészeti Főiskola és vele ügykezelés tekintetében egybekapcsolt festészeti és szobrászati mesteriskolák és női festőiskola évkönyve az 1917/18–1920/21. tan évekről*. Szerk. VÁRDAI Szilárd. Budapest, 1922.
- VARGA 2004 VARGA Éva: Írástudók Somogyban a két világháború között. In: *Somogyi Múzeumok Közleményei XVI*. Szerk. KIRÁLY István Szabolcs. Kaposvár, 2004. 455–486.
- VINCZE 1937 VINCZE Frigyes: *A szakoktatásunk múltja és jelene*. Budapest, 1937.
- VOJCSIK 2016 VOJCSIK József: „Következetesség és humanitás”. Szökéné dr. Zánkay Cornélia igazgatónő működése (1922–1946) a Pécsi Női Felsőkereskedelmi Iskolában. (https://tgyoblog.wordpress.com/tag/zankay-cornelia/#_ftn10) [2020.05.11.]

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet

A Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara a középfokú, három évfolyamos kereskedelmi leányiskola alapítása kapcsán összegzett javaslatát 1911-ben nyújtotta be a VKM felé, melyben az alábbiak szerint indokolta az iskolatípus megnyitásának létjogosultságát:

„Kétségtelen, hogy az összes életpályák közül a gyakorlati kereskedelmi pálya hozható a női nem természetével, fizikai és szellemi tulajdonságaival legjobban összhangzásba, s bárki elfogulatlan vizsgálódás alapján könnyen meggyőződést szerezhet arról, hogy a felső kereskedelmi iskoláknak évek óta revízió alatt álló mai tanterve a nők továbbképzésére kiválóan alkalmas. Annak keretében a nők megtanulhatják mindazokat az ismereteket, amelyek az általános műveltséghez elengedhetetlenek, de ezeknek a megszerzése mellett és ezekkel kapcsolatosan, aránylag rövid idő – 3 év – alatt mindazokat a gyakorlati ismereteket is elsajátíthatják, amelyekre az önfenntartásra szoruló nőnek helyzete javítására szükség lehet, de amely ismereteknek a hasznát látja és veszi a nő a családi életben is, mint feleség, mint anya egyaránt. A nők felső kereskedelmi oktatásának szükségessége női felsőbb oktatásunk hiányának szükségszerű következménye és egyúttal a nő fizikumával legharmonikusabb összefüggésben álló természetes fejlemény, s a női felső oktatás legszerencsésebb megoldása. A megélhetés férfira, nőre egyaránt egyre nehezebbé válik, s ha megfelelő oktatással, szakképzéssel a megélhetés lehetőségét megkönnyítjük, ezt az alkalmat nem szabad elmulasztanunk.” (SCHINDLER 1913. 5–6.)

2. számú melléklet

A fiú felső kereskedelmi iskola tantervével, tanmenetével teljes egészében megegyező női iskola megszervezését támogató és a VKM-nek küldött javaslatot összegző Dr. Günther Károly, a pécsi kereskedelmi és iparkamarai titkára egyúttal kétségeit, dilemmáit is megfogalmazta az országban elsők között alapítandó, így kevés tapasztalattal bíró női felső kereskedelmi iskolatípus jövőbeli eredményes működése kapcsán. Az iskolatípus esetében komoly kihívásként fogalmazta meg, hogy vajon mennyire lehet eredményes a fiúiskolával teljes mértékben megegyező tanmenettel, tanári karral és módszertannal induló intézmény.

„Vajon lehetséges-e a fiú polgári és középiskolák alsó osztályainak tantervétől sokban eltérő polgári felsőbb leányiskolákból jövő tanuló anyaggal szemben ugyanazokat a követelményeket támasztva és ugyanazt a tantervet követve, ugyanazt az eredményt elérni és még leánynövendékek ismeretes szorgalma mellett is elbírná-e a leányoknak a fejlődés legkényesebb szakában lévő fizikuma azokat a nehézségeket, melyeknek a felső kereskedelmi iskoláknak a középiskolák által lekicsinyelte, de a szakértők által kellőképpen értékelt nagy tananyaga, az ebbe foglalt tantárgyaknak súlya és nagy heti óraszám a növendékekre ráróznak?” (SCHINDLER 1913. 4.)

A fentiek tekintetében Günther szerint az országban működő csekély számú iskola működése kapcsán szerzett tapasztalat is igen ellentmondásos, kevéssé segíti ezen leány-iskolatípus megszervezését. Továbbá arra hívja fel a figyelmet, hogy szem előtt kell tartani azt az eshetőséget is, hogy lehetséges, hogy a

„leány felső kereskedelmi iskolák felállítása egyszerűen a divat jele, s mint minden divat csak efemer jellegű lehet. A divat változásával a szülők más iskolatípusokat fognak előnyben részesíteni, a növendékek otthagyják a kereskedelmi iskolákat és ezek elnéptelenednek.” (SCHINDLER 1913. 5.)

Ám a fentiekben megfogalmazott kétségek ellenére Günther határozottan úgy vélte, hogy figyelembe véve az elhanyagolt középfokú leánynevelésünk helyzetét, a város és a helyi kamara vezetése jó ügyet szolgál az iskola alapításával, amely nem csak a Dunántúl térségének, hanem a Duna-Tisza köze, valamint a határmenti régiók, Horvátország, Fiume és akár Bosznia-Hercegovina leányait is ezen gyakorlati irányú, de egyúttal érettségit adó iskolába csábíthatja. Günther Károly szerint az iskola alapításával a város Révy Ferenc, a felső leányiskolák országos főigazgatója által megfogalmazott problémát igyekszik orvosolni miszerint

„a leánygimnáziumok kiforgatták a nőt az eredeti hivatásából, (...), mai világban szükségessé vált, hogy a nő kenyérkereső pályára is készüljön. De hol van az megírva, hogy ezt okvetlenül orvosi vagy tanári pályán kell megtalálnia.” (SCHINDLER 1913. 6–7.)

A felső kereskedelmi iskola Magyarország egyetlen modern közgazdasági iskolája, ahol tananyag célja az élet, a szakma gyakorlati oldalának megismertetése, ezáltal a biztos kenyér és a mindennapi életben való boldoguláshoz szükséges képességek biztosítása. Ebben, az élet megismerésében folytatott küzdelemben Günther szerint nincs különbség férfi és nő között és alaptalan az a vád, hogy a kereskedelmit végzett lányok a munkaerőpiac számos területéről kiszorítják majd a férfiakat, akiknek erős versenytársai lesznek.

„A verseny, amelyben teljesen egyenlő erők küzdenek meg egymással, mindig egészséges. Lesz olyan tér, ahol a nő jobban meg fogja állni a helyét, s ahonnan éppen ez okból a férfit ki fogja szorítani, de ez megint csak azt igazolja, hogy arra helyre a férfi eddig sem volt alkalmas, azt a teret eddig is jogosulatlanul foglalta el a maga számára. Annak mindenki örülhet, ha mindkét nem megtalálhatja a maga érvényesültetésének igazi terránját.” (SCHINDLER 1913. 9–10.)

3. számú melléklet

Az eddigiek érvényesek a fiú és a női kereskedelmi iskolákra egyaránt, de a gyakorlatban eltérések mutatkoznak, olyanok, melyeket nem a tanterv állapít meg,

„hanem a fiúk és a lányok természetadta hajlandóságai és céljaiból adódnak” (ZÁNKAY 1936. 3.)

A leánytanulók saját választásuk és szüleik meggondolása alapján rendszerint

„ezekkel a szavakkal kopogtatnak be hozzánk: általános műveltséget akarnak elnyerni és diplomát, hogy valami legyen a kezükben, amivel szükség esetén kenyeret

kereshessenek (...). Hiszen ma nem elvi kérdés, mint volt a nőemancipáció hőskorában, hogy egy lány vagy asszony kereső pályára lépjen, hanem a szükség dönti el ezt, és a mai élet válságait a leányok menjenek férjhez jelszóval eldönteni akaróknak ezt felelhetjük: ez nem az ő akaratuktól függ csupán és nem áll módjukban az életviszonyok olyan megváltoztatása, amely ezt mindenki számára lehetővé teszi, végül pedig a legtöbb esetben ezzel sincs megoldva a saját és a családja megélhetése. Kenyeret akarunk tehát adni növendékeink kezébe, olyan utravalóval akarjuk őket ellátni, amely joggal tarthat számot az általános műveltség elnevezésére.” (ZÁNKAY 1936. 4.)

Cornélia Zánkay in the service of vocational education of Pécs

„One of the most qualified ladies in the town of Pécs”

by Adrienn Nagy

(Summary)

The aim of the study is to present particular stages of the work of Cornélia Zánkay, who was a dominant figure of secondary trade vocational education and the local social life in the 20th century Pécs. Cornélia Zánkay, or as her students called her Aunt Nelly, took her school-leaving exam in Pécs as a private student, then gained a secondary school teacher degree at the Budapest University, which was followed by a doctoral degree in 1913 – she was the first woman in Pécs to gain it. She became an external lecturer, later a full teacher at the female upper trade school of Pécs, which was opened as a private school in 1911 and was given a publicity right in 1912. From 1920 she was its deputy director, and later became its director in 1923 and managed the school through almost 23 years. By the analysis of the available primary and secondary sources the topic of our research was to map the family background: what was the motive of an official clerk, who had to send both of his daughters to secondary grammar school and then to university to the capital. Furthermore, we are going to review the many roles of Cornélia Zánkay played: her preparation for a medical career and the reason why she chose to be a teacher instead, her position at the female upper trade school of Pécs. We will examine her ideas about the development of the female trade school and its social judgement, about the female (vocational) education considering the French practice-oriented vocational education model as an example, as well as her role engagement in national and local professional organizations, female associations.